

РОЛЬ І ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ В УМОВАХ ГОСТРОЇ ФАЗИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Досліджуються роль і основні напрями діяльності української діаспори в умовах гострої фази російсько-української війни. З'ясовано ступінь залучення неурядових міжнародних організацій, створених за ініціативи представників української діаспори, до підтримки Української держави та подолання наслідків російської збройної експансії. Виявлено особливості діяльності та способи взаємодії закордонних українців з Україною в умовах війни. Систематизовано здобутки української діаспори, спрямовані на захист України від російської збройної агресії та зміцнення національної безпеки держави.

Ключові слова: українська діаспора, російсько-українська війна, протистояння російській агресії, вимушені мігранти, національна безпека, громадські організації діаспори.

Taran Yaroslav. The role and main activities of the Ukrainian diaspora in the conditions of the acute phase of the Russian-Ukrainian war

The role and main directions of activity of the Ukrainian diaspora in the conditions of the acute phase of the Russian-Ukrainian war are studied. The degree of involvement of non-governmental international organizations created on the initiative of representatives of the Ukrainian diaspora in supporting the Ukrainian state and overcoming the consequences of Russian armed expansion is clarified. Peculiarities of activity and ways of interaction of Ukrainians abroad with Ukraine in wartime conditions were revealed. The achievements of the Ukrainian diaspora aimed at protecting Ukraine from Russian armed aggression and strengthening the state's national security are systematized.

Key words: Ukrainian diaspora, Russian-Ukrainian war, resistance to Russian aggression, forced migrants, national security, public organizations of the diaspora.

Внаслідок складних історичних процесів, що відбувалися в різні часи на теренах України, кожен четвертий-п'ятий українець у світі проживає за межами своєї історичної батьківщини – майже у 100 країнах. За даними Міністерства закордонних справ України, закордонні українці представляють 577 активних організацій у 58 країнах світу [1]. Відтак сформувалася досить потужна українська діаспора, діяльність якої значною мірою активізувалася зі здобуттям Україною державної незалежності. Відповідно для посилення ролі України у світовому співтоваристві, досягнення певних раціональних політичних і економічних цілей, захисту національних інтересів України важливе значення має встановлення дружніх стосунків України з країнами проживання зарубіжних українців. З цією метою необхідно нагромаджувати знання про закордонне українство, його життєдіяльність, психологічні особливості, суспільні, політичні, етнокультурні процеси, досягнення і внесок у розвиток суспільств країни походження та країни проживання. Причому актуальність цього різновиду національної стратегії значно зросла з початком у 2022 році гострої фази російсько-української війни.

Проблематику, пов'язану з поєднанням державотворчих та націєтворчих зусиль України та закордонних українців, традиційно досліджують вітчизняні учені, публіцисти, журналісти, представники державних та недержавних структур. Зокрема, до тих авторів, чії праці так чи інакше співвідносяться з даною тематикою, можемо віднести таких, як: І. Ключковська, І. Краснодемська, Д. Литов, О. Малько, С. Мялик, Л. Отрошко, Н. Роп, Н. Сіробаб, А. Ткачук. У їхніх працях з'ясовано різні напрями і аспекти вищезазначеної співпраці. Однак, зважаючи на мінливу динаміку пов'язаних з нею процесів, є всі підстави спробувати систематизувати здобутки й напрацювання, що стосуються цієї проблеми.

Відповідно метою статті є виявлення ролі та ключових напрямів спільної діяльності України та української діаспори у протистоянні російській агресії в умовах широкомасштабної війни, розв'язаної Росією проти України. До завдань дослідження віднесено: з'ясування ступеня залучення неурядових міжнародних організацій, створених за ініціативи представників української діаспори, до підтримки Української держави та подолання наслідків російської збройної експансії; виявлення основних напрямів діяльності

та способів взаємодії закордонних українців з Україною в умовах війни; систематизація здобутків української діаспори, спрямованих на захист України від російської збройної агресії та зміцнення національної безпеки держави.

Перш ніж розглянути діяльність закордонних українців в умовах російсько-української війни, варто сформулювати інтегроване визначення поняття «українська діаспора». З огляду на численні підходи щодо розуміння цього поняття його можна визначити розгорнуто як «сукупність осіб українського походження («світового українства»), які в силу історичних обставин, що зумовили масштабні еміграційні процеси, опинилися і проживають за межами України; які зберегли відчуття спільності власних інтересів із загальнонаціональними інтересами своєї батьківщини, розуміння власної долі як такої, що невід'ємна від долі свого народу; яким властиве прагнення щодо збереження власної етнічної ідентичності, примноження сукупного соціально-культурного надбання, намагання підтримувати на колективному та індивідуальному рівні зв'язки з країною свого походження» [2]. Визначальними рисами діаспори, налаштованої на плідну співпрацю з країною свого походження, є: «співвіднесення власної долі з долею своєї батьківщини та її народу; участь у суспільно-політичних, соціально-економічних та культурних процесах «материнської» землі, ретрансляція її основних цінностей; забезпечення своїй батьківщині позитивного міжнародного іміджу, економічної, культурної та інформаційної присутності в геополітично важливих регіонах; сприяння розв'язанню внутрішніх проблем рідної країни за рахунок залучення інтелектуального потенціалу представників діаспорних громадських об'єднань» [2].

Від першого дня російського вторгнення українська діаспора по всьому світу розпочала масштабну підтримку України й відповідно стала невід'ємною складовою боротьби українського народу проти агресії. Звертаючись до української діаспори, офіцер ЗСУ, політолог Андрій Ткачук зауважив: «Зрозумійте, війна – це не просто зброя та воїни. Війна – це єдиний фронт, це тотальний спротив. І коли ми продовжимо нашу боротьбу – ми переможемо. В єдності наша сила» [3]. Втім саме таке розуміння власного призначення у вирішальні часи для Української держави діаспора рішуче й продемонструвала, показавши всьому світові зразок безкомпромісної

підтримки своєї історичної батьківщини та в черговий раз засвідчивши всьому світові власні потенційні можливості щодо конструктивної співпраці з Україною на шляху її євроінтеграційного і північноатлантичного безпекового поступу.

Вітчизняна дослідниця Л. Отрошко, проаналізувавши діяльність української діаспори в умовах війни, визначила її основні напрями, до яких відносить наступні:

- боротьба за збереження української державності, етнокультурного простору, етнічної культури та ідентичності;
 - інформаційна, дипломатична, фінансова, гуманітарна, військова, культурна та соціальна робота;
 - підтримка біженців та переселенців, надання їм дипломатичної та фінансової підтримки через міжнародні гуманітарні програми й фонди;
 - сприяння надходженню військової, медичної та гуманітарної допомоги в Україну;
 - обмеження інформаційного терору в медіа та кіберпросторі;
 - створення центрів соціально-гуманітарної допомоги українцям від волонтерів та міжнародних благодійних організацій;
 - допомога в збереженні, презентуванні, відстоюванні та поширенні українських культурних цінностей, налагодженні й підтримці дипломатичних зв'язків у всіх країнах світу [4].
- Запропонована Л. Отрошко схема загалом охоплює всі основні напрями діяльності української діаспори в умовах воєнного часу. Спираючись на неї, спробуємо конкретизувати окремі дії закордонних українців, спрямовані на підтримку України в її героїчному протистоянні збройній агресії.

Агресивна війна Росії проти України спонукала представників української діаспори до ефективнішого використання потенціалу своїх організацій задля повноцінної реалізації внутрішньополітичної модернізації українського суспільства, підтримки зовнішньої політики України, спрямованої на поліпшення взаємовідносин з іншими країнами, активізацію євроінтеграційного процесу та зрештою використання всіх можливих засобів і механізмів, спрямованих на забезпечення перемоги над ворогом.

Значну роль у координації допомоги Українській державі відіграють лідери українських діаспорних структур. Прикладом може бути Світовий Конгрес Українців (СКУ) на чолі з його президен-

том Павлом Гродом, який об'єднує українську діаспору в більш як 60 країнах світу. Характеризуючи роль і потреби активізації української діаспори в нових умовах, Павло Грод, зокрема, зазначив: «Ми мусимо переорієнтувати багато наших структур, щоб були більш гнучкі. Бо в новій реальності є маса нових українців, яких потрібно якнайшвидше втягнути до наших громад – шкіл, молодечих організацій. СКУ об'єднує організації 58 країн світу, і коли я їжджу по світу до наших громад, в кожній чуюсь як удома. І важливо, щоб наші новоприбулі так само себе почували. Щоб вони приїжджали в будь-яку країну, де є українці, і знали, що там є мала Україна. Вони повинні гуртуватися, плекати свою українську ідентичність і забезпечити, щоб їхні діти виховувались в українському дусі. І найкращий спосіб це робити – школи, молодечі і студентські організації. Для нас є великим викликом, щоб громадські організації були готові прийняти якнайбільше біженців. І це складно. У нас є літні табори, але вони розраховані на кількасот дітей, а не на кілька тисяч. І ми повинні навчитись працювати в цих нових реаліях. Але я переконаний, що наша діаспора є досить інноваційною і з цим викликом справиться» [5]. Діяльність окремих осередків СКУ під час війни засвідчує, що діаспора з гідністю справляється із зазначеним викликом, постійно вдосконалюючи напрями своєї допомоги Україні та долучаючи до цієї праці щораз більше своїх представників, а також урядові структури та громадські організації країн свого перебування.

Велику допомогу надає українцям Канадсько-українська Фундація. Значною мірою саме її зусиллями вдалося надати підтримку великій кількості вимушених мігрантів з України. Щодо цього Д. Литов зазначає: «За минулий рік до Канади в'їхало вже понад 130 тис. громадян України. Це, безумовно, найбільший потік за всю історію – навіть після Другої світової війни кількість переселенців була вчетверо меншою. Якщо перші з них їхали без жодної певної надії, то вже в березні 2022 року запрацювала канадська програма спрощених віз для вимушених переселенців CUAET, було створено федеральну та провінційну програми для їх підтримки. А також – що особливо важливо – з'явилися численні групи волонтерів, які збирали для них речі, кошти й інформацію: де можна зняти житло (або де є люди, готові надати притулок бодай на кілька днів), якими послугами можна скористатися на місці тощо» [6].

Від першого дня війни в різних країнах почали відбуватися масштабні акції публічного тиску на уряди країн свого перебування. Такими, зокрема, стали: 200-тисячний протест під гаслом StandWithUkraine 27 лютого 2022 року в Торонто; 500-тисячний мітинг у цей же день у Берліні; блокування проїзду російських фур з товарами на кордоні Польщі та Білорусі в перші місяці війни. Значну роль у прискоренні надання допомоги урядом США відіграли демонстрації, організовані представниками української діаспори під будівлею російського посольства у Вашингтоні. Подібні акції на підтримку України й засудження російської агресії відбуваються в Буенос-Айресі та інших містах Аргентини завдяки активній позиції представників Українського культурного товариства «Просвіта» цієї країни. До підтримки українців також долучилися інші латиноамериканські країни – Бразилія, Чилі, Колумбія, Венесуела.

У зв'язку з тим, що великій кількості українців (переважно жінкам і дітям) довелося вимушено покинути свої домівки й шукати порятунку за межами своєї країни, діаспора доклала вагомих зусиль для організації гуманітарної допомоги своїм співвітчизникам. Так, на початок серпня 2022 року члени Асоціації українців у Країні Басків (Іспанія), за свідченням активістки Валентини Зайченко, відправили великий гуманітарний вантаж: «34 фури, 27 мінібусів, 14 легкових авто (їжа, одяг, медикаменти, засоби гігієни для дорослих і дітей, дитяча їжа тощо). На пожертвовані кошти закупили і відправили автомобіль, три швидкі допомоги, мобільну хірургічну, кровоспинні препарати, оптику, шоломи зі спеціальною оптикою, тепловізори тощо» [7]. Як бачимо з переліку наданих засобів, поряд із допомогою вимушеним мігрантам діаспорі вдавалося збирати частину необхідного ще й для фронту. Подібний благодійний захід був організований Американсько-українським фондом у Вашингтоні «Вашингтон з Україною». Зібрані кошти переказали на гуманітарну допомогу та медичні товари для України. Ще одним напрямом підтримки України стала організація благодійних концертів, під час яких вдається збирати значні кошти. Один із них – благодійний концерт 6 квітня 2022 року в приміщенні Українського дому у Вашингтоні за участю української співачки Злати Огневіч.

Переважно завдяки зусиллям представників української діаспори були відкриті пункти збору допомоги Україні практично в

кожній країні їхнього перебування, активізовано сприяння у прийнятті біженців, наданні їм інформаційної допомоги, юридичного захисту, належного прихистку для нормального життя на чужині. У зв'язку з великим потоком вимушених мігрантів з України до Республіки Польща важливим осередком їх підтримки стала громадська організація «Український дім» у Варшаві. Їїго співзасновниця Мирослава Корик створила Фонд «Наш вибір», який від початку широкомасштабної війни Росії проти України спрямував свою основну діяльність на допомогу українським біженцям. Характеризуючи діяльність даного фонду, його очільниця в розмові з журналісткою С. Мялик окреслила масштаби допомоги українцям, і зокрема зазначила: «Торік перед 24 лютого у нашому Фонді працювали трохи більше, ніж 10 людей. Ще 30 співпрацювали з нами. Зараз нас понад 150. І ми маємо кілька напрямків діяльності. Основний з них – це допомога біженцям. Ми також передавали в Україну тактичні аптечки, наплічники, намети для польових госпіталів, дефібрилятори. Зараз видаємо газету і ведемо інформаційний портал «Наш вибір». Бо доступ до перевіреної інформації, протидія фейкам та пропаганді є дуже важливими сьогодні. Ми також допомагаємо українцям та українкам знайти помешкання у Польщі. Понад 20 000 людей, які тікають від війни, отримали його з нашою допомогою безоплатно. У нас до усього є відділ праці. Він допомагає біженцям перекваліфікуватися. Ми пропонуємо їм курси IT-маркетингу чи просто маркетингу. Ми відкрили школу. У ній зараз навчаються 270 українських дітей за українською освітньою програмою» [8].

20-мільйонна українська діаспора з початком широкомасштабної війни активізувала справжній фронт проти агресора, який дотепер не припиняє свою роботу і включає: пікетування центрів світових столиць з вимогами надати Україні військову допомогу та покарати злочинців на чолі з В. Путіним; бойкотування російських телеканалів та використання інших способів спротиву російській пропаганді, подача правдивої інформації про війну в соціальних мережах; ініціювання застосування персональних санкцій проти російських високопосадовців та вимоги щодо заборони імпорту російських товарів; протистояння п'ятій колоні Кремля, насамперед у таких країнах, як Німеччина, Угорщина, Франція, де вона має досить сильні позиції.

Не стоять осторонь у питанні спротиву російській агресії науковці, які є вихідцями з України і до голосу яких прислухаються в усьому цивілізованому світі. Разом з ученими з Києва, Харкова, Львова, Одеси, Дніпра та інших наукових центрів України вчені-діаспоряни виступили 13 лютого 2023 року з відкритим листом, в якому закликали науковців світу позбавити Росію, як країну-агресора, країну-терориста, що послідовно намагається знищити міжнародне право і повернути в сучасний світ «право сильного», можливості надалі бути повноправним членом наукової міжнародної спільноти. У цьому листі вчені, зокрема, зазначили: «Ми закликаємо редакційні колеги наукових журналів, організаторів міжнародних конференцій і лідерів наукових організацій:

- не приймати до розгляду наукові публікації, афілійовані з РФ, у будь-які наукові журнали або збірники конференцій;

- припинити всі передплати наукових установ РФ на будь-яку наукову літературу;

- припинити доступ наукових установ РФ до міжнародної дослідницької інфраструктури, до наукового устаткування та наукових баз даних;

- заборонити продаж наукових приладів та витратних матеріалів до РФ;

- позбавити наукові організації РФ та пов'язаних із ними осіб доступу до будь-якого міжнародного фінансування наукових досліджень» [9]. До речі, ще на початку війни вчені Латвійської академії наук звернулися до російських колег із закликом «дати об'єктивну оцінку вторгненню в Україну армії Російської Федерації та зробити все можливе для недопущення кровопролиття цих збройних сил на території суверенної та незалежної держави» [10]. Як ми вже знаємо, цей заклик, як і інші подібні звернення, переважною більшістю російських науковців було проігноровано. Натомість значна їх частина активно підтримали агресивну політику своєї держави.

Отже, співпраця з українською діаспорою в умовах гострої фази російсько-української війни спрямована на зміцнення національної безпеки держави, захищеність життєво важливих інтересів українців, утвердження громадянського суспільства і державних інститутів; своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізацію реальних та потенційних загроз національним інтересам у різних сферах суспільно-державного розвитку. Взаємодія з українською

діаспорою передбачає подальше активне залучення організацій, об'єднань, фондаций українців з метою налагодження системної співпраці громад діаспори з Україною на шляху її євроінтеграційного і північноатлантичного безпекового поступу та забезпечення гідної відсічі агресору.

1. Українська громада в країнах світу. Перелік громадських організацій закордонних українців, які співпрацюють із закордонними дипломатичними установами України. 29.10.2019. URL: <https://mfa.gov.ua/dvostoronnyespivrobitnictvo/zakordonni-ukrayinci/ukrayinska-gromada-v-krayinah-svitu>. 2. Таран Я. А. Українська діаспора Республіки Польща та її роль в демократичному розвитку сучасної України: автореф. дис. канд. політ. наук. Київ: Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2018. С. 5, С. 3–4. 3. Ткачук А. Українська діаспора та війна: боротьба має тривати. 28 травня 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/05/28/7348901/>. 4. Отрошко Л. Закордонне українство країн Європи та Північної Америки у протистоянні збройній агресії Російської Федерації супроти України. *Українознавство*. 2022. № 4 (85). С. 243. 5. Роп Н. Є три потужні аргументи. Глава Світового Конгресу Українців — про те, як Україні переконати Європу прийняти її в ЄС, 7 червня 2022. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/yak-dopomagaye-ukrajinska-diaspora-rozprovidaye-pavlo-grod-novini-ukrajini-50248032.html>. 6. Литов Д. Канада – не Європа. Що варто знати українцям, які шукають прихисток у цій країні. 03.03.2023 р. URL: <https://texty.org.ua/articles/109102/kanada-ne-yevro-rashcho-var-to-znaty-ukrayintsjam-jaki-shukajut-tam-prykhystok/>. 7. Сіробаб Н. Наші за кордоном: як українська діаспора допомагає Батьківщині під час війни. 02 серпня 2022. URL: <https://kolo.news/category/suspilstvo/32319>. 8. Мялик С. Як українська діаспора у Польщі допомагає українським біженцям під час війни? Громадське радіо. 23 травня 2023. URL: <https://hromadske.radio/podcasts/my-ie-buly-y-budem-informatsiynny-maraton/yak-ukrainska-diaspora-u-polshchi-dopomahaie-ukrainskym-bizhentsiam-pid-chas-viynny>. 9. Відкритий лист науковців України та діаспори. 13 лютого 2023 р. <https://nrfu.org.ua/news/vidkrytyj-lyst-naukovcziv-ukrayiny-ta-diaspory/>. 10. Хроніка асинхронного інформаційного спротиву. *Суспільно-політичні процеси*. 2022. Випуск 19. С. 68.

References

1. Ukrainska hromada v krainakh svitu. Perelik hromadskykh orhanizatsii zakordonnykh ukrainstiv, yakii spivpratsiuiut iz zakordonnyimi dyplomatychnymi ustanovamy Ukrainy. 29.10.2019. URL: <https://mfa.gov.ua/dvostoronnyespivrobitnictvo/zakordonni-ukrayinci/ukrayinska-gromada-v-krayinah-svitu> (data zvernennia: 14.05.2023). 2. Taran Ya. A. Ukrainska diaspora Respubliky Polshcha ta yii rol v demokratychnomu rozvytku suchasnoi Ukrainy: avtoref. dys. Kand. polit. nauk. Kyiv: Instytut derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho

NAN Ukrainy, 2018. S. 5. **3.** Tkachuk A. Ukrainська diaspora ta viina: borotba maie tryvaty. 28 travnia 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/05/28/7348901/>. **4.** Otroshko L. Zakordonne ukrainstvo krain Yevropy ta Pivnichnoi Ameriky u protystoianni zbroinii ahresii Rosiiskoi Federatsii suproty Ukrainy. *Ukrainoznavstvo*. 2022. № 4 (85). S. 243. **5.** Rop N. Ye try potuzhni arhumenty. Hlava Svitovoho Kongresu Ukraintsv — pro te, yak Ukraini perekonaty Yevropu pryiniaty yii v YeS 7 chervnia 2022. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/yak-dopomagaye-ukrajinska-diaspora-rozpovidaye-pavlo-grod-novini-ukrajini-50248032.html>. **6.** Lytov D. Kanada – ne Yevropa. Shcho varto znaty ukraintsiam, yaki shukaiut prykhystok u tsii kraini. 03.03.2023 r. URL: <https://texty.org.ua/articles/109102/kanada-ne-ye-ropo-shcho-varto-znaty-ukrayintsjam-jaki-shukajut-tam-prykhystok/>. **7.** Sirobab N. Nashi za kordonom: yak ukrainska diaspora dopomahaie Batkivshchyni pid chas viiny. 02 serpnia 2022. URL: <https://kolo.news/category/suspilstvo/32319>. **8.** Mialyk S. Yak ukrainska diaspora u Polshchi dopomahaie ukrainskym bizhentsiam pid chas viiny? Hromadske radio. 23 travnia 2023. URL: <https://hromadske.radio/podcasts/my-ie-buly-y-budem-informatsiynyy-maraton/yak-ukrainska-diaspora-u-polshchi-dopomahaie-ukrainskym-bizhentsiam-pid-chas-viyny>. **9.** Vidkryti lyst naukovtsiv Ukrainy ta diaspory. 13 liutoho 2023 r. <https://nrfu.org.ua/news/vidkrytyj-lyst-naukovciv-ukrayiny-ta-diaspory/>. **10.** Khronika asynkhronnoho informatsiinoho spryvyu. Suspilno-politychni protsesy. 2022. Vyp.19. S. 68.

Taran Yaroslav. The role and main activities of the Ukrainian diaspora in the conditions of the acute phase of the Russian-Ukrainian war

The role and main directions of activity of the Ukrainian diaspora in the conditions of the acute phase of the Russian-Ukrainian war are studied. The degree of involvement of non-governmental international organizations created on the initiative of representatives of the Ukrainian diaspora in supporting the Ukrainian state and overcoming the consequences of Russian armed expansion is clarified. Peculiarities of activity and ways of interaction of Ukrainians abroad with Ukraine in wartime conditions were revealed. The achievements of the Ukrainian diaspora aimed at protecting Ukraine from Russian armed aggression and strengthening the state's national security are systematized.

With the beginning of a large-scale war, the 20-million-strong Ukrainian diaspora activated a real front against the aggressor, which still does not stop its work and includes: picketing the centers of world capitals with demands to provide military aid to Ukraine and punish criminals led by V. Putin; boycotting Russian TV channels and using other methods of resistance to Russian propaganda, providing truthful information about the war in social networks; initiating the application of personal sanctions against Russian high-ranking officials and demands to ban the import of Russian goods; opposition to the Kremlin's fifth column, primarily in countries such as Germany, Hungary, and France, where it has quite strong positions.

Cooperation with the Ukrainian diaspora in the conditions of the acute phase of the Russian-Ukrainian war is aimed at strengthening the national security of the state, protecting the vital interests of Ukrainians, strengthening civil society and state institutions; timely detection, prevention and neutralization of real and potential threats to national interests in various spheres of social and state development. Interaction with the Ukrainian diaspora involves the further active involvement of organizations, associations, and foundations of Ukrainians with the aim of establishing systematic cooperation of diaspora communities with Ukraine on the path of its European integration and North Atlantic security progress and ensuring a worthy repulsion of the aggressor. Due to the impossibility of covering in one article the entire wide range of assistance of Ukrainians abroad to Ukraine during the war, there is every reason to believe that the systematization of various areas of activity of the diaspora for the benefit of their Motherland will continue to remain in the field of view of Ukrainian scientists.

Key words: Ukrainian diaspora, Russian-Ukrainian war, resistance to Russian aggression, forced migrants, national security, public organizations of the diaspora.